

SPOMINSKA KOMEMORACIJA OB 83. OBLETNICI SMRTI FRANCA MRAKA

Vir/avtor: Damjan Renko

Fotografije: Helena Virant, osebni arhiv Jurij Mrak

Spletni vir: <https://www.obrazislovenskihpokrajini.si/oseba/mrak-franc/>

V soboto, dne 4. 1. 2025, v dopoldanskem času je delegacija Krajevne organizacije borcev za vrednote (KOBZV) NOB Kokrica, v spominskem parku padlih talcev, v dolini Drage pri Begunjah, izvedla spominsko komemoracijo s krajšim kulturnim programom in položitvijo venca na grob velikega krajana s Kokrice pri Kranju in revolucionarja Franca Mraka, katerega je tam nemški okupator dne 3. 1. 1942 ustrelil kot talca (op.: več o življenju Franca Mraka bralec lahko najde na spletni povezavi: https://slov.si/doc/franc_mrak.pdf).

V uvodu v komemoracijo je delegacija KOBZV NOB Kokrica položila venec in prižgala svečo pri spomeniku Franca Mraka. V kulturnem delu programa je nato članica nadzornega odbora KOBZV NOB Kokrica, tov. Dragica Arhar izvedla kulturni program z recitacijami partizanskih pesnikov.

Kot slavnostni govornik je nastopil aktualni podpredsednik ZB NOB Kranj ter podpredsednik KOBZV NOB Kokrica in član Policijskega veteranskega društva Sever – Gorenjska, tov. Brane Virant. V uvodnem delu je najprej opisal grobišče talcev v dolini Drage pri Begunjah kot posvečen kraj, kjer je nacistični okupator med 2. svetovno vojno prelival kri najbolj srčnih Slovenk in Slovencev, predvsem Gorenjcev, kjer jih je po mučenju v begunjski kaznilnici nečloveško umoril. Njihova edina krivda je bila, da so nesebično ljubili domovino, narod in svobodo. Ta njihova ljubezen je bila močnejša od nemega stanja ob strani in nemočnega opazovanja poskusov zasužnjevanja in izničenja lastnega naroda. Upri so se takrat najmočnejšemu, najbolj krvoločnemu in najbolj nečloveškemu ubijalskemu stroju na planetu, ki je v tistem času okupiral že skoraj celotno Evropo. Upri so se z zavedanjem, da bodo upor proti temu mogočnemu ubijalskemu stroju verjetno plačali z življenji.

V osrednjem delu je nato govorec opisal življenjsko pot Franca Mraka. Slednji se je rodil 19. 11. 1907 na Kokrici pri Kranju v šestčlansko delavsko družino. V tridesetih letih prejšnjega stoletja je kot delavec in član takratne KPJ spoznaval krivičnost tedanjega kapitalističnega družbenega reda. Zatirani in zaničevani kranjski tekstilni delavci so v letu 1936 organizirali eno največjih stavk v Kraljevini Jugoslaviji. Prav tu pa se je Mrak izkazal kot dober organizator ter tako s svojim revolucionarnim načinom dela pridobil vedno več simpatizerjev. Takratni režim je v nadaljevanju ostro obračunal z upornimi delavci, zlasti pa s komunističnimi organizatorji stavke. V letih, ki so sledila je aktivno deloval kot organizacijski sekretar takratnega kranjskega okrožnega komiteja KPJ.

Po sramotni kapitulaciji Kraljevine Jugoslavije in okupaciji Gorenjske je bil v maju 1941 imenovan za člana vojaškega komiteja kranjskega partijskega okrožja, kjer je nato na Kokrici v mesecu juniju že organiziral odbor OF. Dne 2. 8. 1941 je bila v Cegelnici pri Naklem ustanovljena 2. kranjska partizanska četa, njen prvi komandir pa je postal ravno on. Še istega dne je četo odvedel skozi Udin Boršt na Malo Poljano pod Storžičem, kjer je 4. 8. 1941 prišlo do ustanovitve prvega partizanskega bataljona (Storžiški oz. Kranjski bataljon) v Sloveniji. Že naslednjega dne je nemški okupator s pomočjo domačih izdajalcev izsledil manjši del bataljona (op.: večji del je odšel preko Dobrče v smeri Begunj) pri koči pod Storžičem ter ga po obkolitvi 5. 8. 1941 uničil. Težko ranjenemu Francu Mraku se je uspelo rešiti iz sovražnikovega obroča ter se s skrajnimi napori prebiti domov na Kokrico, od koder je bil po dvodnevem zadrževanju v ilegalnem bunkerju v bližnji vasi Ilovka ilegalno odpeljan preko demarkacijske črte v Ljubljano, kjer je bil pod lažnim imenom hospitaliziran in operiran v takratnem sanatoriju »Šlajmerjev dom«. Po zaključeni hospitalizaciji je bil nato premeščen na dokončno okrevanje v eno od ilegalnih stanovanj OF. Med okrevanjem je bil okoli 15. 11. 1941 izdan Italijanom, ki so ga nato aretirali ter po neuspešnih zaslišanjih 13. 12. 1941 na mejnem bloku v Šentvidu izročili pripadnikom nemške mejne izpostave Gestapa Šentvid. Slednji so ga nemudoma prepeljali v gestapovski zapor v kletnih prostorih Gimnazije Kranj. Tu so ga dva dneva zasliševali in mučili nato pa 15. 12. 1941 odpeljali v begunjske zapore, kjer je bil zaprt v eno od bunkerskih celic (op.p.: celice smrti). Ker nemški ubijalski stroj, kljub mučenju od njega ni izvedel ničesar, ga je poleg še 35 drugih begunjskih zapornikov 3. 1. 1941 odpeljal v dolino Drage ter jih postrelil kot talce.

Nečloveški nacistični ubijalski stroj je Franca Mraka ustrelil zato, ker je bil med 26. 7. in 5. 8. 1941 med prvimi 199-imi Gorenjci, ki so se upali upreti nemškemu okupatorju ter temu dali vedeti, da svojih načrtov o izgonu in uničenju slovenskega naroda ne bo uresničil tako zlahka. O tem govorijo tudi

arhivski pisni viri nemške podružnice koroškega propagandnega urada na Bledu z dne 16.8.1941, ki pravi da je: *».... dejavnost komunistov na Gorenjskem, kljub zasledovanju partizanskih enot in zapiranju oseb, ki jih podpirajo, še vedno zelo živahna«*. O kakšni pomiritvi tako sploh ni moglo biti govora, še več, prav ta prvi upor je v nemški zasedbeni upravi sprožil prve predloge o upočasnitvi procesa ponemčevanja in odložitev izгона prebivalstva do konca vojne, kar je svojevrsten dokaz o uspešnosti narodnoosvobodilnega gibanja.

Govorec je svoj nastop zaključil z besedami: *»Tistega zimskega jutra je Franc Mrak skupaj s sotrpini še zadnjič zrl v vrhove gorenjskih vršacev, obsijanih z jutranjim soncem, še zadnjič je tik pred usodnimi smrtnimi streli ponosno zrl nemškimi morilcem v obraz in jim tako pokazal, da je svoboden človek, le tega mu namreč ti niso mogli odvzeti. Spomin na Franca Mraka po 83 letih še vedno živi. Živi v naših mislih in srcih, živi pa tudi v zgodovinskem spominu slovenskega naroda, ki mu je lahko hvaležen, da je bil eden njegovih najbolj svetlih sinov. Vsem nam, ki se trudimo ohranjati vrednote NOB negovanje takih spominov pomenijo zavezo, da se bomo vedno upirali tistim, ki bodo poskušali teptati ta narod. Franc Mrak in vsi ostali na tem grobišču naj zato počivajo v miru. To seveda ne velja za njihove strahopetne morilce in njihove pomagače, katere je že zdavnaj pokopal čas sramotne pozabe.«*

Ob zaključku komemorativne slovesnosti je delegacija z minuto molka počastila spomin na tovariša Franca Mraka in na vse umrle na tem kraju.